

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา และมีระบบเศรษฐกิจแบบเปิด นอกจากนั้นยังเป็นที่น่าสังเกตได้อีกว่าการค้าระหว่างประเทศเข้ามามีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีมูลค่าการค้ากับต่างประเทศในอัตราที่สูง โดยมีมูลค่าการค้ารวมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ร้อยละ 42.2 ในปี พ.ศ. 2528 และมีมูลค่าการค้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปี พ.ศ. 2548 มีสัดส่วนมูลค่าการค้ารวมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสูงถึงร้อยละ 129.4 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2528 กว่าร้อยละ 70 (ตารางที่ 1.1) อย่างไรก็ตามสภาวะการค้าระหว่างประเทศของประเทศไทยในช่วง 20 ปี (พ.ศ. 2528 – 2548) ที่ผ่านมา พบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2528 จนถึงปี พ.ศ. 2540 มีภาวะการขาดดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง และเริ่มเกินดุลการค้าในปี พ.ศ. 2541 โดยมีสัดส่วนการเกินดุลต่อ GDP 10.88 แต่การเกินดุลก็ปรับตัวลดลงจนเหลือ 0.9 ในปี พ.ศ. 2547 (ตารางที่ 1.2) และขาดดุลอีกครั้งในปี พ.ศ. 2548 โดยมีการขาดดุลต่อ GDP เท่ากับ 4.76 โดยที่ภาวะการขาดดุลการค้าและเกินดุลการค้าของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงตามมูลค่าการนำเข้า และมูลค่าการส่งออกที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น หรือลดลง ตามแนวทางนโยบายเศรษฐกิจในการพัฒนาประเทศของรัฐบาล รวมถึงสถานการณ์ของเศรษฐกิจภายในประเทศ และสถานการณ์ของเศรษฐกิจโลก

โดยประเทศไทยมีแนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่การผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งจากพื้นฐานของประเทศที่เป็นประเทศเกษตรกรรม มีการส่งออกสินค้าเกษตรเป็นสินค้าหลัก เช่น ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง เป็นต้น ในปัจจุบันสินค้าส่งออกที่สำคัญลำดับต้น คือ สินค้าอุตสาหกรรมที่เน้นใช้เทคโนโลยี และแรงงานมีฝีมือ เช่น ยานยนต์และชิ้นส่วน เครื่องคอมพิวเตอร์และชิ้นส่วน แผงวงจรไฟฟ้า และเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น โดยเริ่มพัฒนาจากอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานไปสู่การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีในระดับปานกลางซึ่งต้องพึ่งพาเทคโนโลยี และวัตถุดิบจากต่างประเทศ โดยมีการนำเข้าสินค้าทุน และวัตถุดิบ ซึ่งมีมูลค่ารวมสูงถึงกว่าร้อยละ 70 ของการนำเข้าทั้งหมด ในขณะที่สินค้าส่งออกของไทยเป็นสินค้าเกษตรกรรมมูลค่าต่ำ และสินค้าอุตสาหกรรม ที่ต้องนำเข้าวัตถุดิบ ชิ้นส่วนประกอบจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้มีการขาดดุลการค้าอย่างต่อเนื่องยาวนาน จากตารางที่ 1.2 จะเห็นว่ามีการขาดดุลการค้าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เรื่อยมาถึง ปี พ.ศ. 2540

นอกจากปัจจัยด้านโครงสร้างการนำเข้าและการส่งออกที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว สภาพการณ์ภายนอกประเทศก็เป็นสาเหตุสำคัญของการขาดดุลการค้าเช่นกัน โดยในปี พ.ศ. 2533 เกิดสงครามอ่าวเปอร์เซียซึ่งส่งผลให้การส่งออกของไทยลดลง เป็นผลให้เกิดการขาดดุลการค้าเทียบ GDP ในสัดส่วนที่สูงถึงประมาณร้อยละ 12 หลังจากนั้นการขาดดุลก็ดีขึ้นโดยมูลค่าการขาดดุลลดลงเป็นร้อยละ 10 และ ร้อยละ 7 ในปีต่อมา

เมื่อพิจารณาต่อไปยังแนวทางการดำเนินนโยบายและมาตรการในการแก้ไข หรือบรรเทาปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเงิน และการคลังของรัฐบาลซึ่งส่งผลต่อการนำเข้าและส่งออกไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม เช่น การส่งเสริมการส่งออก และการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ มาตรการทางภาษี และไม่ใช่ภาษี การควบคุมค่าเงินบาท การเจรจาการเปิดเสรีการค้า เป็นต้น ดังเช่นในปี พ.ศ. 2539 มีการขาดดุลการค้าเทียบ GDP ที่ร้อยละ 9 เนื่องจากการนำเข้าเพิ่มมากขึ้นจากการนำเข้าสินค้าทุน ซึ่งทำให้มีความต้องการเงินตราต่างประเทศจำนวนมากเพื่อใช้ในการชำระหนี้ ในขณะที่เดียวกันภาคการส่งออกกลับมีอัตราการเติบโตที่ต่ำลง ประกอบกับช่วงนั้นสภาพเศรษฐกิจมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ มีการทำธุรกรรมทางการเงินด้วยการกู้เงินจากต่างชาติจำนวนมากเพื่อเก็งกำไรในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ก่อให้เกิดปัญหาความไร้เสถียรภาพทางการเงิน มีการเก็งกำไรค่าเงินบาท ทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศเปลี่ยนแปลงระบบอัตราแลกเปลี่ยนมาเป็นแบบลอยตัวแบบมีการจัดการ ส่งผลเป็นวงกว้างต่อทุกหน่วยเศรษฐกิจในประเทศ ตลอดจนต่างประเทศ ทำให้เศรษฐกิจโลกเกิดภาวะชะงักงัน ในทางกลับกัน ค่าเงินบาทที่อ่อนค่าลงอย่างต่อเนื่องจากระดับเฉลี่ย 25.34 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ. ในช่วงปี พ.ศ. 2538-2539 มาสู่ระดับ 47.25 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ. ณ สิ้นเดือนธันวาคม 2540 และอ่อนค่ามากที่สุดที่ 56.60 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ. ในช่วงต้นมกราคม 2541 ก็ส่งผลบวกให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันด้านการส่งออก เมื่อประกอบกับอุปสงค์ในประเทศที่ลดต่ำลงทั้งในภาคธุรกิจและครัวเรือนทำให้การนำเข้ารวมลดลง ส่งผลให้ดุลการค้าของประเทศไทยเกินดุลครั้งแรกในรอบ 10 ปีโดยคิดเป็นร้อยละ 10.8 ของ GDP ในปี พ.ศ. 2541

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการส่งออก และการนำเข้าของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับหลากหลายปัจจัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและทำการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการนำเข้า และการส่งออกของประเทศ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายแก้ไขให้สอดคล้องกับปัญหา ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อรัฐบาล และภาคเอกชนในการกำหนดนโยบาย และวางแผนเพื่อรองรับกับปัญหาความผันผวนของปัจจัยต่างๆ

ตารางที่ 1.1 มูลค่าสินค้าออก มูลค่าสินค้าเข้า และ สัดส่วนการค้ารวมต่อ GDP

หน่วย : ล้านบาท

ปี พ.ศ.	มูลค่าสินค้า		มูลค่าการค้า	GDP	สัดส่วนการค้า
	ส่งออก	นำเข้า	รวม		รวมต่อ GDP (ร้อยละ)
2528	191,703	254,171	445,874	1,056,496	42.20
2529	231,481	246,580	478,061	1,133,397	42.18
2530	298,099	342,227	640,326	1,299,913	49.26
2531	399,167	500,418	899,585	1,559,804	57.67
2532	509,925	650,101	1,160,026	1,856,992	62.47
2533	583,206	838,342	1,421,548	2,183,545	65.10
2534	720,545	967,808	1,688,353	2,506,635	67.36
2535	815,202	1,020,582	1,835,784	2,830,914	64.85
2536	921,433	1,143,108	2,064,541	3,165,222	65.23
2537	1,137,602	1,369,260	2,506,862	3,629,341	69.07
2538	1,406,310	1,763,591	3,169,901	4,186,212	75.72
2539	1,411,039	1,832,825	3,243,865	4,611,041	70.35
2540	1,806,685	1,924,263	3,730,949	4,732,610	78.83
2541	2,248,089	1,774,066	4,022,156	4,626,447	86.94
2542	2,214,249	1,907,391	4,121,639	4,637,079	88.88
2543	2,768,065	2,494,133	5,262,198	4,922,731	106.90
2544	2,884,704	2,752,346	5,637,050	5,133,502	109.81
2545	2,923,941	2,774,840	5,698,782	5,450,643	104.55
2546	3,325,630	3,138,776	6,464,406	5,928,975	109.03
2547	3,874,824	3,801,171	7,675,995	6,503,488	118.03
2548	4,436,676	4,756,001	9,192,677	7,104,228	129.40

ที่มา: กระทรวงพาณิชย์ และ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 1.2 ดุลการค้า และสัดส่วนดุลการค้าต่อ GDP ในปี พ.ศ. 2528 - 2547

หน่วย : ล้านบาท

ปี พ.ศ.	ดุลการค้ารวม	GDP	สัดส่วนดุลการค้าต่อ GDP (ร้อยละ)
2528	-62,468	1,056,496	(5.91)
2529	-15,099	1,133,397	(1.33)
2530	-44,128	1,299,913	(3.39)
2531	-101,251	1,559,804	(6.49)
2532	-140,176	1,856,992	(7.55)
2533	-255,136	2,183,545	(11.68)
2534	-247,263	2,506,635	(9.86)
2535	-205,380	2,830,914	(7.25)
2536	-221,675	3,165,222	(7.00)
2537	-226,782	3,629,341	(6.25)
2538	-373,791	4,186,212	(8.93)
2539	-417,647	4,611,041	(9.06)
2540	-84,765	4,732,610	(1.79)
2541	503,129	4,626,447	10.88
2542	349,918	4,637,079	7.55
2543	217,442	4,922,731	4.42
2544	110,951	5,133,502	2.16
2545	118,224	5,450,643	2.17
2546	155,587	5,928,975	2.62
2547	58,793	6,503,488	0.90
2548	-337,977	7,104,228	(4.76)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงการขาดดุลการค้า

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของโครงสร้างการนำเข้าและส่งออก ของประเทศไทย
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการนำเข้าและการส่งออกของประเทศไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นข้อมูลเสริมในการพิจารณา นโยบายและมาตรการการค้า ระหว่างประเทศ และใช้ในการวิเคราะห์แนวโน้มและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้นโยบายของ รัฐบาล เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับภาคเอกชน และผู้ที่สนใจด้านปัจจัยที่มีผลต่อการนำเข้าและการ ส่งออกเพื่อใช้ต่อยอดในการศึกษาในรายละเอียดที่ลึกซึ้ง

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำเข้า และส่งออก ทำการศึกษาโดยใช้ข้อมูลอนุกรมเวลาในช่วง ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 (ไตรมาสที่ 1) ถึง พ.ศ.2548 (ไตรมาสที่ 4) เป็นเวลาทั้งสิ้น 10 ปี (40 ไตรมาส) เนื่องจาก ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา เป็นข้อมูลที่ไม่สามารถจัดทำขึ้นมาเองได้ทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นข้อมูลที่ภาครัฐ ได้จัดทำเผยแพร่ ซึ่งข้อมูลในช่วงเวลาก่อน 10 ปีมานี้ บางตัวเป็นข้อมูลที่มี วิธีการจัดทำที่ไม่ตรงกันกับในปัจจุบัน ทำให้ข้อมูลขาดความเป็นเอกภาพ ดังนั้นการวิเคราะห์ปัจจัย ที่มีผลต่ออุปสงค์และอุปทานการนำเข้าและการส่งออกในงานศึกษานี้จึงจะทำการศึกษาเชิงปริมาณ ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 เป็นต้นไป โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นด้านการนำเข้า และการส่งออก ดังนี้

การนำเข้า

เนื่องจากการนำเข้าสินค้าของไทยมีเป็นจำนวนมาก จึงไม่สามารถศึกษาได้ครอบคลุมใน ทุกสินค้า ดังนั้นในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการนำเข้า นั้น จะศึกษาสินค้าแบ่งตามภาคเศรษฐกิจ ได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าวัตถุดิบและสินค้าขั้นกลาง และสินค้าทุน และเลือกศึกษาสินค้าที่ สำคัญที่มีมูลค่านำเข้าสูง ได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องจักรและส่วนประกอบ ผลิตภัณฑ์เหล็กและ เหล็กกล้า เคมีภัณฑ์ คอมพิวเตอร์และชิ้นส่วนประกอบ และแผงวงจรไฟฟ้า โดยจะศึกษาในด้าน อุปสงค์เท่านั้น เนื่องจากด้านอุปทานเป็นปัจจัยจากภายนอกประเทศในระดับกว้าง ไม่สามารถศึกษา

ครอบคลุมการนำเข้าทั้งหมดได้ และการศึกษาด้านอุปสงค์สำหรับในประเทศเป็นปัจจัยที่สามารถอธิบายพฤติกรรมกรนำเข้าที่เพียงพอ ดังนั้นในงานศึกษาด้านการนำเข้า จะทำการศึกษาด้านอุปสงค์นำเข้า เป็นหลัก

การส่งออก

การศึกษาด้านการส่งออกก็เช่นเดียวกับการศึกษาด้านการนำเข้าที่ไม่สามารถศึกษาสินค้าที่ครอบคลุมในทุกสินค้าได้ โดยเลือกศึกษาประเภทสินค้าแบ่งตามภาคการผลิต ได้แก่ สินค้าเกษตร สินค้าประมง สินค้าอุตสาหกรรม และ สินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา กุ้งสดแช่เย็นและแช่แข็ง อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป เสื้อผ้าสำเร็จรูป อัญมณีและเครื่องประดับ คอมพิวเตอร์และชิ้นส่วนประกอบ และยานยนต์และชิ้นส่วนประกอบ โดยทำการศึกษาทั้งในด้านอุปสงค์และอุปทาน เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก มีสมมุติฐานว่าการส่งออกสินค้าโดยส่วนใหญ่น่าจะมาจากข้อกำหนดจากด้านอุปสงค์มากกว่าอุปทาน แต่ในอีกด้านหนึ่งในบางสินค้าที่ไทยมีสัดส่วนการส่งออกในตลาดโลกมาก ปัจจัยทางด้านอุปทานก็น่าจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรส่งออกที่สำคัญ ดังนั้นงานศึกษานี้จึงจะศึกษาด้านอุปสงค์ และอุปทานในทุกสินค้าที่เลือกศึกษา

คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ

M1	คือ มูลค่านำเข้าสินค้ารวม
M2	คือ มูลค่านำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภค
M3	คือ มูลค่านำเข้าสินค้าวัตถุดิบและสินค้าขั้นกลาง
M4	คือ มูลค่านำเข้าสินค้าทุน
M5	คือ มูลค่านำเข้าสินค้าเชื้อเพลิง
M6	คือ มูลค่านำเข้าเครื่องจักร
M7	คือ มูลค่านำเข้าเหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์
M8	คือ มูลค่านำเข้าเคมีภัณฑ์
M9	คือ มูลค่านำเข้าคอมพิวเตอร์และชิ้นส่วนประกอบ
M10	คือ มูลค่านำเข้าแผงวงจรไฟฟ้า
XS1	คือ มูลค่าส่งออกสินค้ารวมด้านอุปทาน
XS2	คือ มูลค่าส่งออกสินค้าเกษตรด้านอุปทาน
XS3	คือ มูลค่าส่งออกสินค้าประมงด้านอุปทาน

XS4	คือ มูลค่าส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมด้านอุปทาน
XS5	คือ มูลค่าส่งออกยางพาราด้านอุปทาน
XS6	คือ มูลค่าส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งด้านอุปทาน
XS7	คือ มูลค่าส่งออกอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูปด้านอุปทาน
XS8	คือ มูลค่าส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปด้านอุปทาน
XS9	คือ มูลค่าส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับด้านอุปทาน
XS10	คือ มูลค่าส่งออกคอมพิวเตอร์และชิ้นส่วนประกอบด้านอุปทาน
XS11	คือ มูลค่าส่งออกยานยนต์และชิ้นส่วนด้านอุปทาน
XD1	คือ มูลค่าส่งออกสินค้ารวมด้านอุปสงค์
XD2	คือ มูลค่าส่งออกสินค้าเกษตรด้านอุปสงค์
XD3	คือ มูลค่าส่งออกสินค้าประมงด้านอุปสงค์
XD4	คือ มูลค่าส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมด้านอุปสงค์
XD5	คือ มูลค่าส่งออกยางพาราด้านอุปสงค์
XD6	คือ มูลค่าส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งด้านอุปสงค์
XD7	คือ มูลค่าส่งออกอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูปด้านอุปสงค์
XD8	คือ มูลค่าส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปด้านอุปสงค์
XD9	คือ มูลค่าส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับด้านอุปสงค์
XD10	คือ มูลค่าส่งออกคอมพิวเตอร์และชิ้นส่วนประกอบด้านอุปสงค์
XD11	คือ มูลค่าส่งออกยานยนต์และชิ้นส่วนด้านอุปสงค์
RP _i	คือ ดัชนีราคาเปรียบเทียบระหว่างดัชนีราคานำเข้าและดัชนีราคาในประเทศ
RP _{x_j}	คือ ดัชนีราคาเปรียบเทียบระหว่างดัชนีราคาส่งออกและดัชนีราคาในประเทศ
RP _{f_k}	คือ ดัชนีราคาเปรียบเทียบระหว่างดัชนีราคาส่งออกและดัชนีราคาต่างประเทศ
YG	คือ รายได้ในประเทศ ซึ่งใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เป็นตัวแทน
YE	คือ รายได้ในประเทศ ซึ่งใช้รายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชน และภาครัฐบาลเป็นตัวแทน
YI	คือ รายได้ในประเทศ ซึ่งใช้รายจ่ายเพื่อการสะสมทุนถาวรเบื้องต้นเป็นตัวแทน
YP	คือ รายได้ในประเทศ ซึ่งใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติด้านการผลิตเป็นตัวแทน
YF	คือ รายได้ต่างประเทศ ซึ่งใช้ World GDP เป็นตัวแทน
YUJ	คือ รายได้ต่างประเทศ ซึ่งใช้ GDP ของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่นเป็นตัวแทน
NEER	คือ อัตราแลกเปลี่ยนในนาม
FDI	คือ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทขาเข้า (Inflow)

Q คือ ผลผลิตของแต่ละสินค้า

โดยที่ $i = 1, 2, 3, \dots, 10$ คือ ประเภทสินค้าของสมการอุปสงค์นำเข้า

โดยที่ $j = 1, 2, 3, \dots, 11$ คือ ประเภทสินค้าของสมการอุปทานส่งออก

โดยที่ $k = 1, 2, 3, \dots, 11$ คือ ประเภทสินค้าของสมการอุปสงค์ส่งออก